

Kredo

Müstəqil ictimai-siyasi, publisistik qəzet

№ 01-02 (1179-1180) 11 yanvar 2024-cü il

Qiyməti 1 manat

Qəzet 1999-cu ilin oktyabrından çıxır

VƏTƏN ÇİNARININ ROMANI

*Əməkdar elm xadimi,
professor Qəzənfər Kazımovun
ad günü qabağı düşüncələr*

Coxdan idi ki, Qəzənfər müəllimlə görüşürdüm. Müəllimim olub. Həyatımda zıqzaqlı, enişli-yoxuşlu təsir imkanlarını da dana bilmərəm. İlk gəncliyimdə münasibətdən yararlandığım, sonralar yüksək tədqiri ilə qanadlandığım vaxtlar da az olmayıb.

Görkəmli şairimiz, həyatını zamanın tufanlarında qorq etmiş şairimiz Sərdar Əsədın oğlu Qoşqar Əsədın təkidilə onun görüşünə getdim.

Təsədüfilə deyildi. Qəzənfər müəllimlə birgə Sərdar Əsədın Azərbaycan ədəbi-mənəvi mühitinə qaytarılması uğrunda çox böyük mücahidətimiz olmuşdu. Söhbət 20 il bundan əvvəldən gedir. Sərdar Əsədın 75 illik yubileyini biz Qəzənfər Kazımovun ağsaqqallığı, böyüklüyü zəminində silsilə tədbirlər şəklində qeyd etdik. Və sözün haqiqi mənasında mən Qəzənfər Kazımovu bir daha dərk etdim: nə qədər xalqına bağlıdır, nə qədər sözü bağlıdır, nə qədər sonətə, sonətəkar sevgisi var bu adamın?

Sağ olsun Qoşqar. Mənəvi-psixoloji hazırlığı doqıq aparmışdı. Heç nədən inciyən Qəzənfər Kazımovu da razı salmışdı görüşməyimizə (İndi də tam səmimiyyətimlə deyirəm. Neçə il incik olmağın mənimlə bağlı heç bir səbəbi olmadığını yenə iddia edirəm - Ə.X.). Qorxurdum, - ustadımı, xüsusilə, ədəbi tənqid və ədəbi publisistika sahəsində ruhi-mənəvi mühitim üçün əvəzsiz xidməti olan müəllimimin özünü sınımış, yazıqlaşmış kimi görə biləcəyimdən. Kimsəyə öz ustadı saydığı (Həmişə deyir ki, mən birçə adam tanıyıram, heç bir kimsəyə borcu olmadı. Bu, Dəmirçizadə idi - Ə.X.) heç bir borcu, minnəti olmayan Qəzənfər Kazımovu xəstəliyin qəddarlığı üzündə sınımış, azılmış görürəm.

Kimsəyə sırr deyil. Ağır insultdan sonra bu xəstəliyi keçirən adamların ən çox güvəndiyi göz yaşığı olur. Tanrının kərəminə şükür (Qəzənfər müəllim də, elə özüm də fanatik dindar deyiləm, amma hiss edirəm ki, o da, elə özüm də təbii nizamın gücünə inanırıq. Özümə goldıkdə isə, mən Allahu Nəimi saydığı, Nəsimi düşüncəsi ilə qəbul edirəm. Yəni, möhtəşəm və şərəfsiz idarəedici həyatın təminatçısı kimi bu təbii qanunauyğunluqdur və şübhəsiz, bütün dinlərin hakim olaraq qəbul etdiyi tanrı, Allah hökmü - hamısı bunun içindədir) Qəzənfər müəllimi güclü gördüm. Yaxşı bilirəm, bu xəstəlik, yəni insult insanın mənəvi gücünü zəif edir. İradəsini ölümdən alır. Onu yazıqlaşdırır və çox yaxşı bilirəm ki, qılıncın dalı, qabağı kəsən elə məxluqlar var ki, bu xəstəliklə üzlaşanda necə yazıq-yazıq ağlayır, göz yaşları tökürlər, bu artıq onların iradəsindən asılı deyil.

Görək dünyaya gülə-gülə, onun təbiətini yazan (yada salağ Qəzənfər Kazımovun "Ədəbiyyatda komizm" tədqiqat əsərini) şəxsiyyətin kimliyini göstərmək çox güman ki, təkə psixoloji təcridə deyil. Elə təbətət üçün də maraqlı olan bir tərəfdərdir. Görünür, iradənin məğlubedilməz tərəfləri var.

Yumurtlu, bir cümlədən deyə biləcəyi iki-üç sözün içində də görünürdü. Və ən başlıcası, üzündə, gözündə gülürüz. Sınımamış insanın təbiəti açıq-aydın görünürdü.

.Davamı 3-cü səhifədə

Əvvəl 1-ci səhifədə

Bilmirəm nəyə görə tələsirəm. Sözümlü axıraca, məntiqə uyğun çatdırıla biləcəm, ya yox. Qəzənfər müəllimin yanında nəvəsinə gördüm. Hansı oğlunun oğludur - deyə bilmərəm. Yeniyetmədir. Adını soruşdum. "Toğruldu" dedi. Qaynar gözlü, tanrının bəxş etdiyi zahiri harmoniyanın cazibədarlığı ilə diqqətimi çəkdi. Adının mənasını dilimə götürdüm. Şahin, qırğı, çevik, cəld, igit, qorxmaz - mənalarının qədim türk düşüncəsindəki anlamlarını yada saldım. Cəynaqlı qartal ifadəsini də işlətdim. Həmin andaca cavab verdi: "Mən balaca uşaq idim, babamın Akademiyada yubileyi keçirilirdi. Orada da mənə bu sözü dedilər. Orada da adımı kimsə belə izah elədi". Bəli, o mən idim.

Professor Qəzənfər Kazımov özü və həyatı bir çınar romanıdır. Çınar işe insan kimi nəsəl verir. Çınarın kökündən boy verən pöhrələr həmin çınarın ömrünü davam etdirir.

Professor Qəzənfər Kazımov 87 yaş tamam olub. Bir neçə ay bundan əvvəl qədr aramızda, sıramızda qıvrıq hərəkəti, rəvan danışığı, dəqiq və aydın nitqi ilə, ön başlıcası, mübahisəli məqamlarda kəskin məntiqi ilə bizi, yəni müasirlərini demək olar ki, heyrətdə qoyan alimin yeni ad günü qabağı haqqında həmin ovsatla danışsam oxucuya xoş gələrdi?

Bizim Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun yeganə əməkdar elm xadimi, bir çox dünya elm mərkəzlərinin təqdir etdiyi görkəmli alimin indiki durumunu yazmaq mənim üçün asandırmı?..

Qəzənfər Kazımov bir ziyalı kimi, sözün heçəyi mənasında ziyalılığın az qala ifrat dərəcədə tələblərinə uyğun bir ömür yaşayıb. Əqidəsinə, elmi prinsiplərinə sadıqlığı heç vaxt, zənnimcə, səhv etmərəm, ona dünyanın öləri xoşbəxtliyini qismət etməyib. Amma daxilən, mənə həyatın kredosuna uyğun gəlməyən nələrdənsə imtina edə bildiyinə görə özünü hər vaxt məmnun və xoşbəxt hiss edib.

Bircə xoş baxışa görə yalmanların kimliyini külək qabağında titrəyən Xəzər kimi görüb.

Mənim çox sevdiyim və ilk olaraq dünya mədəniyyətinə təbliğ etdiyim Sadi düsturu anlarını, o, həyatının ilk çağlarında təkliz edib. Yəni, elmə gəldiyi gündən üzü bəri yazdığı yaradıcı töfəkkürünü sözə gətirməyi ümdə missiyası hesab edib.

Açıq, yazının adını "Bir çınar hekayəti" kimi düşünmüşdüm. Sonra düşünməyə böyük Cəbrayıl Çınarı obrazı gəldi. Hiss elədim ki, düşüncələrim ruhumu tam təmin etmir. Əlbəttə, Çınar dəyişilməz obraz olaraq qalır.

Ən azı, ona görə qalır ki, Cəbrayılın mərkəzindəki məşhur Çınar Nizami zamanı ilə həmyaşdır. Və öz özəmətinə, möhtəməliyinə işgala qədr qoruyub saxlamışdı. Və az qala, Cəbrayılın rəmzinə çevrilmişdi.

Elm üçün daşlaşmış canlının, canlı təbiət hadisəsinin tarixini öyrənmək və dəqiqliklə təyin etmək heç də çətin deyil. Cəbrayılın mərkəzindəki Çınarın da yaşlı öyrənilmişdi. Əlbəttə, dünyanın nadir təbiət abidələri sırasına salınmasında akademik Həsən Əliyevin müstəsna xidmətləri vardır.

Cəbrayıl çınarı Nizami ilə yaşadı idi. Nə bilmək olar, bəlkə gənc Nizami bir vaxt yeni tikilmiş Xudafərinə görmək üçün Qarabağa səyahət edib, Araz qırağına gəlib. Yönlüdü öz həmyaşıdı həmin Çınarın kölgəsində də dayanıb. Onun dibindən çağlayan bulaqdan su da içib. İndi oradan Çınar köhrizi çağlayır.

İnsan özünü nə vaxt tarixi və təbiət abidələri ilə müqayisə edir, ümumiyyətlə, insandan başqa hər hansı bir varlıqla müqayisə edirmir; yaxud, insan öz bənzərini insandan başqa nədə görür?

Düşünürəm ki, Qəzənfər Kazımovun kimliyini bu məmkətdə bilməyən yoxdur. Lap elə Azərbaycan tarixi üçün qeyri-adi dərəcədə möhtəşəm səhifələr yazmış prezidentin özü də onun kimliyini yaxşı bilir. Ən azı ona görə ki, Əməkdar elm xadimi fəxri adını ona Azərbaycan Respublikasının prezidenti özü imzayı ilə verir. Bu da onu göstərir ki, prezidentin nəzərində əsas meyar dildir, vətəne xidmətdir.

2017-ci ildə nəşr olunmuş "Bibliografiya"ya nəzər yetirirəm. Professor

VƏTƏN ÇINARININ ROMANI

Əməkdar elm xadimi, professor Qəzənfər Kazımovun ad günü qabağı düşüncələr

Qəzənfər Kazımovun kitablarına baxım görə o necə yanaşır" kimi mülahizələr diliməzdə və yazılarda ən çox rast gəldiyim mülahizələrdir. Zənnimcə, bu xalq düşüncəsindən gələn mükafatın təsəvvürüdür.

Bir daha təkrar etməyə dəyər. Yüzdən çox kitabın müəllifi, sözün həqiqi mənasında dilçilik elminə xüsusi məktəb yaratmış alimin kimliyi, dilimizin tarixi ilə - beş min illik yolun bələdçisi olmuş və bu yolda möhtəşəm əsərlər yaratmış Qəzənfər Kazımovun indiki durumunda dövlətin diqqətindən kənar qalmasını istəməzdim. Yəqin ki, bu qeydlərimiz müvafiq qurumların diqqətini cəlb edəcək. Düşünürəm ki, Böyük Qarabağ zəfərini qazanmış xalqın və Ali Baş Komandanın professor Qəzənfər Kazımovun durumuna, səhətinə diqqət və qayğısı tezliklə

göstərəcəkdir.

Sonda sözüm Qəzənfər Kazımovun rəhbərliyi ilə elmi rütbələr qazanmış alimlərə, onun mədəni mühitindən işiq almış yetirmələrinədir: Yaxşı bilirsiniz, Qəzənfər Kazımov kimsənin minnətinə möhtac deyil. Amma zənginin, görüşünün, kimliyinin girməsinə, ona həyat üçün enerji verərdi, güc verərdi.

"Azərbaycan dilinin tarixi" çoxcildliyi, "Dil, tarix, poeziya" çoxcildliyi... Tarixdən üzvi bəri minlərlə adın xatırlanması, bu, ilahi bir möcüzədir. Demək, Qəzənfər Kazımovun həmin adlar sırasına Bilgə xaqanın adı qətilir. Nəçin min addan sonra Zəlimxan Yaqubun adı çəkilir. Görün bu arada nə qədər adlar var. Qürurlanıram. "Dil, tarix, poeziya" kitabında mənim də haqqında yazılmış bir neçə yazının ədəbiyyətə ünvanlanmış səhifələri var.

Tarixə qovuşanlarla işim yox. Günümüzdə yaşayan adlar, Qəzənfər Kazımovun yetirmələri, mənim sevimli müəllimim dəyə xatırlayan tələbələri onu ruhunun, mədəniyyətinin ustası bilən söz-sənət adamları... elminin, mədəni potensialının gücünü bilən müvafiq sahə məmurları, Qəzənfər Kazımovdan xəbərini varmı?

Təbiət etibarini qürurlu admdır. Söhbət zamanı cüzi də olsa, gileyli motivə yer qoymur. Amma haqiqətəldir də var axı. Hər ayə 3000 manata qədər haqq-hesab tutan dava-dərman, müalicə işi var. Bu vəsaiti necə ödəmək olar? Hər halda insan həyatı çox nəsnələrdən qiymətdir. O ki ola, ədəbi-mədəni mülhiti, elmi və şəxsiyyəti ilə məktəb yaratmış alimin həyatı. Düşünürəm ki, müvafiq ədalətli yanaşmalarla bəzi məsələlərə özü də razılıq. Uzun illərdə Yazıcılar Birliyinin üzvü olub. Ədəbi-tənqid üslubu ilə seçilən çox dəyərli əsərlər yaradıb. Bütün bunların hamısı vətən oxlaqına, vətən düşüncəsinə xidmətdir, özü də çox qiymətli xidmətdir. Zənnimcə, Yazıcılar Birliyinin müvafiq təqaüdü də professor Qəzənfər Kazımova rəva bilinse, çox ədalətli bir iş olardı. Onsuz da Qəzənfər müəllim bu günə qədər nə işlədiyi qurumlardan, nə də dövlətdən heç vaxt xüsusi qayğı tələb etməyib. Bu gün də 60-cü illərdə özünün qaraladığı evdə yaşayır. Azərbaycanın görkəmli elm adamına, yazıcısına, əməkdar elm xadimi fəxri adına layiq görülmüş böyük ziyalıya, zənnimcə bu günə qədər ev nəbəsi çatmış olardı axı.

Dəqiq faktlar əsasında kimliyini bəzi belə görürük. Həyatını elmə fədatkarlıqla həsr edib. 1983-cü ildən 2010-cu ilə qədər Azərbaycan məktəbinin 7-9 (8-9) sinifləri üçün "Azərbaycan dili" dərsliyinin müəllifidir. 2000-ci ildə Ali məktəblər üçün "Müasir Azərbaycan dili" (sintaksis) dərsliyini yazıb. 2010-cu ildə

"Müasir Azərbaycan dili" (morfologiya) dərsliyini yəni Ali məktəblər üçün yazıb. İndiyə qədər bu dərsliklər Ali məktəblərdə yeganə dərslik kimi istifadə olunur. Özü demiş, Azərbaycanın parlaq gələcəyinə çox inanır. İnanır ki, Azərbaycan gələcəkdə daha qədrətli olacaq. Dilçilik İnstitutunun yeganə əməkdar elm xadimi kimi fəxri adı onu sevən hər kəsdə qürur doğurur. 87 yaş var. Xəstəlik müvafiqi də olsa, onu fəal icimai fəaliyyətdən kənar qoyub. Qürurlanmaq üçün istinadı çətin. 450-dən çox məqaləsi nəşr olunub. 24 alim yetişdirib. 40 alim opponenti olub. 95 əsərin redaktoru kimi zəhmət çəkib. Haqqında 4 kitab nəşr olunub. Eyni zamanda onun haqqında 300-dən çox məqalə yazılıb. Ali məktəbdə 60 ildən çox pedaqoji fəaliyyət göstərib. Ona aid olan kitab və məqalələr, bəzində olan bütün məlumatlar Milli Arxiv İdarəsində saxlanılır. Özünün yutub səhifəsi var: "Qəzənfər Kazımov". Həmin kanalda mükəmməl tədbirlər, məruzələr, çıxışlar və barəsində video-yazılar yerləşdirilib. Qəzənfər müəllimin 90-a yaxın kitabı var. Bəziləri iki dəfə nəşr olunub. Bir sözlə, bir ziyalı ömrünün titanik zəhmət öməyi olaraq bu faktlar bəlkə də hələ tam göstərici deyil.

... İkinci dəfə Qəzənfər müəllimlə gedəndə elə bil ki, yolu dəqiq təsvir edə bilmədim. Gətdiyim küncün adı da bir yerdə göstərilmişdi ki, zəng edib soruşum. Axır ki, bir mağazanın qabağında dayanmış 3-4 nəfər söhbət edən adamlara yaxınlaşdım. Mənə bir ünvan lazımdır, heç dəqiq de bilmirəm. Professor Qəzənfər Kazımovu axtarıram - dedim. Nisbətən orta yaş keçmiş adamlardan biri tez diləndi: Bura elə Qəzənfər Kazımov küçəsidir. Düz gəlmisiniz. Biz özümdə də bu küçəyə Qəzənfər müəllimin küçəsi deyirik.

Qəzənfər müəllim bu gün öz ailəsinin diqqətində olmağa olub. Xanımı bir an da olsun qayıtdıqda kənar qoyur. Bizzərdə dədə-babadan belə münasibətə "ovcunun içində saxlayır" deyirlər.

Əlbəttə, xəstəliyin təbiətinə uyğun olaraq danışmaq ona çox çətindir. Bütöv bir cümlədən iki-üç sözü seçib fikrini çatdırır. Ən başlıcası, yaddaşı çox yaxşıdır. Hərəkətlərində də elə bir problem hiss olunmur. Bu da onu göstərir ki, tezliklə fəal icimai həyata qayıda bilər. Ayırlıqdan mənə tözədən saxlayıb geri çağırır. "Əlirza, mən heç nədən nigran deyiləm. Bircə Qarabağdan nigran idim. O da ki, istəyimizə həll olundu. 5 min illik dilinin tarixini yazdığım xalqın haqqını qaytarmaq gücü olmalı idi".

Mən Qəzənfər müəllimin fikirlərini dəqiq tutmağa, onun sözlə çevirə bilmədiyini düşüncələrim dəqiqliklə bərpə etməyə çalışdım və belə bir mətn alındı.

Bəli, Çınarlar haqqında demişdim. Çınarların ədəbiyyatlıq gücü var. Qəzənfər Kazımov bir vətən çınarıdır.

Bu qeydlərim də Azərbaycan ədəbi-mədəni töfəkkürünün bir vətən çınarının romanı haqqında düşüncələrdir.

Yuxarıda demişdim axı, professor Qəzənfər Kazımov özü və həyatı bir çınar romanıdır. Çınar işe insan kimi nəsəl verir. Çınarın kökündən boy verən pöhrələr həmin çınarın ömrünü davam etdirir.

Toğruldu gördüm. Qəzənfər adlı da bir nəvəsi var. Hüquqşünas olacaq. Xaricdə tibbi təhsil alan nəvəsinin də çox istedadlı olduğunu eşitmişəm. Deyərsən, Ər Səbinədir. Başqa nəvələr də olsun ki, var. Pöhrələr kök üstündə inəmlə, qırılma boy atr. Düşünürəm ki, kökünü güvənən çınarların pöhrələrdə də çınar ömrünün davamı kimi yarırlıq haqqı alır.